

№ 8 (313)
Люты 2010 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- **Рэгіён: адкуль Енарыхаўцы і хто такі Яндрык –** *стар. 2 і 4*
- **Асобы ў краязнаўстве: жыць для Слонімшчыны –** *стар. 3*
- **Радавод: паходжанне Орааў, Вордаў і Арды –** *стар. 5*

На тым тыдні...

✓ **15 лютага** ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы прайшоў **канцэрт** музычнага клуба «Спроба актавы», прысвечаны Дню святога Валянціна, які працягнуў серыю музыка-паэтычных вечарынаў, што праводзяцца ў межах акцыі «Вечар у музеі». Можна было пачуць музыку ў выкананні фолк-рок гуртоў «ZnaROCK», «Хорціца», «Ita Mente».

✓ **17 лютага** ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча адкрылася **выстаўка** твораў мастака-фларыста Дзіны Шымук «Кветкавы баль».

✓ **17 лютага** Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы запрасіў на **канцэрт** класічнай музыкі «**Зімнія вечары ў Купалавым доме**» ў межах творчага праекта «Музыка ў музеі». У праграме мерапрыемства – музычныя кампазіцыі часоў барока ў выкананні ансамбля камернай і вакальнай музыкі «Floriz musicae».

✓ **18 лютага** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася **выстаўка «Балтыйскі шлях, які змяніў свет»**, прысвечаная 20-м угодкам чалавечага ланцуга, які злучыў тры балтыйскія дзяржавы ў іх імкненні да свабоды. Выстаўка стваралася з удзелам фатаграфіаў, якія дакументавалі акцыю. Экспануецца 40 фатаграфій і фота-калажаў, кожны з якіх – цэлая гісторыя пра лёс нацый і людзей, пра калектыўную памяць і гістарычнае самаўсведамленне. Выстаўка арганізаваная Міністэрствам замежных спраў Латвійскай Рэспублікі і Амбасадай Латвійскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь.

Рэпартаж на стар. 2.

Фота Мікалы ПІВАВАРА

Пасяджэнне экспертаў ЮНЕСКА – ІКАМОС у Нацыянальным мастацкім музеі. Выступае М. Чарняўскі.

Чацвёрты справа – М. Петцэр, другая справа – А. Морава

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

Справаздачу глядзіце на стар. 2

Краязнаўчыя чытанні

«Нястомны руплівец»

Аляксандр Пятровіч Капусцін (1924–1996), беларускі пісьменнік, ветэран Вялікай Айчыннай вайны, ганаровы грамадзянін г. Жлобіна, наш зямляк. Штогод у Жлобінскай раённай цэнтральнай бібліятэцы імя Н.К. Крупскай праводзяцца Капусцінскія чытанні.

Гомельскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі і Жлобінскі райвыканкам устанавілі ў 1997 годзе Літаратурную прэмію імя Аляксандра Капусціна ў мэтах увекавечвання памяці нашага земляка. Прэмія ўручаецца кожны год літаратарам Гомельшчыны, у творах якіх таленавіта апавядаецца пра родную зямлю і яе працаўнікоў.

Лаўрэатамі гэтай прэміі ўжо сталі беларускія пісьменнікі: Міхась Даніленка, Анатоль Бароўскі, Васіль Ткачоў, Людміла Шадукаева, Анатоль Бутэвіч, Уладзімір Ліпскі, а таксама былы галоўны рэдактар раённай газеты «Новы дзень» Пётр Шутаў, былы галоўны рэдактар раённай газеты «Камуніст» Павел Кірычэнка, былы старшыня гарвыканкама Уладзімір Ерафееў.

Сёлета 12 лютага, у дзень нараджэння Аляксандра Капусціна, гэтая прэмія была ўручаная адзінаццаты раз – калектыву раённай цэнтральнай бібліятэкі за збор, сістэматызацыю і папулярнацыю літаратурнай спадчыны А.П. Капусціна сярод моладзі.

Капусцінскія чытанні «Нястомны руплівец» праходзілі ў чытальнай зале РЦБ. Мы падрыхтавалі выстаўку «Музыка яго жыцця», дзе прадстаўлены творы пісьменніка, «Памяць назаўжды», дзе сабраныя ўспаміны сяброў, радні, калег па пярэ. Асобная выстаўка прысвечаная лаўрэатам Капусцінскай прэміі, дзе размешчаны партрэты, біяграфіі, творы, фотаздымкі з папярэдніх чытанняў.

Сёлета дыплом лаўрэата Капусцінскай прэміі, кветкі, грашовую прэмію ўручылі дырэктару Жлобінскай РЦБС Таццяне Яновіч Пісьменнік, старшыня Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзімір Гаўрыловіч разам з намеснікам старшыні райвыканкама Віктарам Касцяшковым.

На Капусцінскія чытанні былі запрошаны мясцовыя паэты Марыя Смірнова, Іосіф Рынейскі, радны пісьменнік – пляменніца Зоя Бібікава, сястра Любоў Пятроўна, вучні старшых класаў, бібліятэкары. Вялі праграму маладыя супрацоўнікі бібліятэкі Марыя Фаміна, Тамара Ткачова, Ірына Сазонава. Свае вершаваныя радкі прысвяціла А. Капусціну загадчыца аддзела камплектавання і апрацоўкі фондаў Ларыса Фаміна. Перад удзельнікамі чытанняў выступілі з успамінамі У. Ерафееў, Г. Мельнікава, В. Няхай, сям'я Прыходзькаў. Маладыя бібліятэкары Таццяна Бараноўская, Святлана Кудравец, аднавяскоўцы пісьменніка расказалі, як захоўваецца памяць пра земляка на яго радзіме.

Цікавасць выклікаў урывак з дакументальнага фільма пра А. Капусціна, дзе гучалі выказванні сяброў, пісьмы да жонкі, вершы, музычныя творы. Атмасфера ўтульнасці, душэўнай цеплыні царавала ў бібліятэцы на працягу ўсяго мерапрыемства.

Калектыву бібліятэкі яшчэ з большым энтузіязмам будзе працаваць на ніве краязнаўства, каб імёны знакамітых землякоў не забывалі нашыя нашчадкі.

*Ніна КАРПАВА,
галоўны бібліятэкар
аддзела бібліятэчнага маркетынгу
Жлобінскай раённай цэнтральнай
бібліятэкі імя Н.К. Крупскай*

Нацыянальны гонар

Ніводзін тапонім Ваўкавышчыны не адняў у мяне столькі часу, як назва вёскі і фальварка паміж Новым Сялом і Вехатніцай. Столькі блытаніны! Але адступець не выпадала – тут нарадзіўся наш геній – неперайздзены мастак Станіслаў Юльянавіч Жукоўскі. Тут ніякай недакладнасці і быць не можа. Гэта пытанне нацыянальнага гонару беларусаў.

Недасведчанія легкадумныя пісакі называюць яго «мыза Ендрыхаўцы». І вось гэтая «мыза» мяне і насцярожыла. Не было ў Беларусі «мызаў». Так называлася дробнае селішча, сядзіба, фальварак, хутар у Эстоніі, на поўначы Латвіі, але не ў Беларусі. У нас гэта быў фальварак, засценак, хутар. Моўны ўплыў на нашы тапонімы больш накладвала польская мова, чым нямецкая ці шведская. А пасля я пачаў чапляцца і да ўласнай назвы сяла Ендрыхаўцы. Хто мог быць «правобразам» гэтай назвы: Андрэй ці Генрых?

А як па-польску будзе гучаць гэтая назва? Здаецца,

«Iędrzychowce». Але я не спецыяліст у лінгвістыцы, філалогіі. Таму вырашыў запытацца ў Адама Мальдзіса, з якім мяне звязвае шматгадовае знаёмства. Адам Восіпавіч адказаў, што «Ендрыхаўцы» могуць па-польску пісацца або «Iędrzychowce», або, калі гэта беларуская крыніца, «Iędrychowce».

І я з яшчэ большым запалам пачаў пошукі. Перагледзеў свой збор старых картаў. На нямецкай 1915 года (Mosty 28) назва напісаная як «Henrychowce». Падобна, што ўсё ж назва ўтварылася ад імя Генрых (Хэнрых). А канчаток наводзіць на думку, што немцы «спісвалі» назвы з польскай

карты. Трэба шукаць і польскія. Знайшоў некалькі: 1929, 1930, 1933 гадоў. І на ўсіх напісана «Iędrzychowce» (Энджыховце).

Галава пайшла кругам: Ендрыхаўцы, Гэндрыхаўцы, Эндрыхаўцы... Якая ж назва сапраўдная? А сапраўднай, лічу, будзе самая старажытная. Але дзе яна?

Прышлося пошукі адкласці на няпэўны час.

Пра вёску Ендрыхаўцы нічога адметнага сказаць нельга, а вось двор (фальварак) праславіўся нараджэннем тут будучага вядомага беларускага, рускага і польскага мастака-жывапісца Станіслава Юльянавіча Жукоўскага.

Дакладна невядома, кім быў бацька С. Жукоўскага: упраўляючым графа Патоцкага ці арандатарам фальварка? Як доўга Жукоўскія жылі ў Ендрыхаўцах? У якія гады? Нават год нараджэння мастака розныя крыніцы пада-

Станіслаў Жукоўскі

юць па-рознаму: у энцыклапедыі С.Н. Южакова (1902) і «БелСЭ» (1971) – гэта 1873 год, а ўжо ў «Энцыклапедыі ЛіМ» (1985) – 01(13).05.1875 года.

Толькі сёння даследчыкі нібыта прыйшлі да адзінай думкі: блытаніну з годам нараджэння Станіслаў зрабіў сам, калі паступаў на вучобу ў Маскву, маючы толькі 17 гадоў. Ад абітурыентаў ў

такім узросце навучальная ўстанова патрабавала пісьмовую гарантыю ад бацькоў пра матэрыяльнае забеспячэнне навучэнца. Атрымаць такую гарантыю ад бацькі Станіслаў не мог, бо той не хацеў бачыць свайго сына «маляром». Вось тады Станіслаў і прыбавіў сабе два гады, каб мець права падаць заяву аб паступленні самастойна.

Вучыўся Станіслаў у Маскоўскім вучылішчы жывапісу, скульптуры і дойлідства (1892–1901) у вядомых мастакоў В. Сярова і І. Левітана. Вучылішча скончыў са званнем класнага мастака і са срэбным медалём за карціну «Вясенняя ноч». У 1896 годзе выставіў свае кранальныя паэтычныя пейзажы і з таго часу на выстаўках карыстаўся ўсё большым поспехам. Сучаснікі лічылі яго лепшым прадаўжальнікам стылю І. Левітана. Пісаў пейзажы, нацюрморты і быў выключным майстрам сонечных інтэр'ераў.

(Заканчэнне на стар. 4)

Балтыйскі шлях, які змяніў свет

Выстаўка, прысвечаная 20-м угодкам чалавечага ланцуга, які злучыў тры балтыйскія дзяржавы ў іх імкненні да свабоды, адкрылася 18 лютага ў Нацыянальным гістарычным музеі ў Мінску. Арганізатары выстаўкі – Міністэрства замежных справаў Латвіі, амбасада Рэспублікі Латвія ў Рэспубліцы Беларусь і Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь.

«Балтыйскі шлях» – гэта ўнікальная мірная дэманстрацыя, якая адбылася 23 жніўня 1989 года, калі больш за мільён чалавек утварылі жывы ланцуг даўжынёю больш за 600 кіламетраў, які аб'яднаў народы Латвіі, Літвы, Эстоніі ў іх імкненні да свабоды. Ініцыятарамі гэтай акцыі сталі Народны фронт Латвіі, Літоўскі рух за перабудову і Народны

фронт Эстоніі. Яе вынікам з'явілася тое, што ўжо праз ча-

тыры месяцы з'езд народных дэпутатаў СССР вымушаны быў прызнаць незаконнымі нямецка-савецкі пакт 1939 года і сакрэтны пратакол да яго, што пацягнула за сабой акупацыю і анексію прыбалтыйскіх дзяржаваў.

Дакументальная спадчына «Балтыйскага шляху» – вялікі архіў дакументаў намінаваны зараз трыма краінамі на ўключэнне ў Рэгістр ЮНЕСКА «Памяць свету» (спіс архіўных і бібліятэчных калекцый, якія маюць міжнародную значнасць, з'яўляюцца калектыўнай памяццю народаў свету).

Наведвальнікі змогуць азнаёміцца з гэтымі дакументамі на выстаўцы, якая працягнецца да 14 сакавіка.

Наш кар.

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

На Кастрычніцкім мосце (сёння – Каменны мост).

Рыга (Латвія) была цэнтральным геаграфічным пунктам ланцуга, менавіта таму сцягі трох балтыйскіх дзяржаваў лунуюць на цэнтральным мосце Рыгі праз раку Даўгава. 23 жніўня 1989 г.

Фота Вілхелмса МІХАЙЛОЎСКІСА

Нясвіж інспектуе эксперты ЮНЕСКА–ІКАМОС

З 20 па 23 лютага 2010 года Рэспубліку Беларусь наведала місія экспертаў ЮНЕСКА–ІКАМОС у складзе прафесара Міхаэля Петцэта (Германія) і Любовы Моравай (Расія). Спатар М. Петцэт – эксперт Міжнароднай рады па помніках і мясцінах (ІКАМОС) узначальваў місію, мэтай якой – знаёмства з працэсам рэстаўрацыі, функцыянальнага заніравання, прыстасавання і музеефікацыі Нясвіжскага замка як аб'екта сусветнай спадчыны ЮНЕСКА. Спатарыня Л. Морава – вядомы спецыяліст у галіне аховы гісторыка-культурнай спадчыны прадстаўляла экспертызу сусветнага Цэнтра культурнай спадчыны.

Цягам трох дзён эксперты ЮНЕСКА–ІКАМОС падрабязна знаёміліся з рэстаўрацыйнай канцэпцыяй і ходам працаў на помніку, заслухалі інфармацыю беларускіх спецыялістаў – праекціроўшчыкаў і рэстаўратараў. Асаблівую ўвагу эксперты засяродзілі на аб'ектах палаца, якія давалася адбудоўваць наноў з-за іх незадавальняючага стану ці фактычнай адсутнасці (галерэя, фартыфікацыйныя збудаванні).

На прыёме ў міністра культуры Рэспублікі Беларусь Паўла Латушкі эксперты высока ацанілі ход рэстаўрацыйных працаў, ухвалілі канцэптальныя падыходы да прыстасавання Нясвіжскага замка як рэзідэнцыі магнацкага роду Радзівілаў.

Разам з тым экспертамі быў выказаны шэраг прапановаў, якія тычыліся неабходнасці правядзення рэстаўрацыйных працаў па захаванні гістарычнага аблічча самага горада Нясвіжа, прыняцця тэрміновых захадаў па зберажэнні касцёла Божага Цела і фрэскавага жывапісу ў ім. Прапановы М. Петцэта і Л. Моравай з разуменнем былі ўспрынятыя П. Латушкам, беларускімі спецыялістамі, кіраўніцтвам Беларускага камітэта ІКАМОС, якія прысутнічалі на сустрэчы. Міністр у сваёй прамове інфармаваў экспертаў ЮНЕСКА–ІКАМОС пра захады, якія Урад Рэспублікі Беларусь і Міністэрства культуры прымаюць у гэтым накірунку.

22 лютага ў канферэнц-зале Нацыянальнага мастацкага музея ў Мінску адбылася сустрэча М. Петцэта і Л. Моравай з членамі Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА, Беларускага камітэта ІКАМОС, з спецыялістамі Рэспублікі Беларусь у сферы аховы культурнай спадчыны.

У Мінску госці пабылі і пазнаёміліся з вынікамі рэстаўрацыі помніка гісторыі і культуры – Вялікага акадэмічнага тэатра оперы і балета, а таксама з калекцыяй твораў мастацтва з Нясвіжскага замка ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі, агледзелі гістарычныя і культурныя каштоўнасці горада, яго архітэктурныя ансамблі.

Уладзімір ГІЛЕП,
старшыня Беларускага камітэта ІКАМОС

Асоба ў краязнаўстве

Спяшаўся жыць для Слонімшчыны

19 лютага споўнілася 90 гадоў з дня нараджэння заслужанага работніка культуры Беларусі, педагога, гісторыка і краязнаўца Аляксандра Жукоўскага. З гэтай нагоды і прыгадаўся мне незабыўны Аляксандр Сямёнавіч – апантаны, пунктуальны, адданы энтузіяст сваёй справы. Такіх людзей у Слоніме сёння няма.

Яго бачыў і сустракаўся з ім у горадзе амаль штодня. Ён заўсёды з папкаю ў руках кудысьці спяшаўся, найперш да мясцовых чыноўнікаў, каб нешта ім паказаць, прапанаваць, папрасіць. Не часта яны слухалі Аляксандра Сямёнавіча, але ён не адступаў – заўсёды настэрна, нават надакучліва стаяў на сваім і дабіваўся таго, чаго хацеў, што задумаў. І ўдача яму спрыяла. Я маю на ўвазе ўдачу на ніве слонімскага краязнаўства, у дзейнасці ім створанага народнага музея СШ № 4 г. Слоніма, сёння народнага музея імя А.С. Жукоўскага. Гэты музей Аляксандр Жукоўскі стварыў 45 гадоў таму, у школе ён спачатку займаў увесь трэці паверх, а цяпер музей месціцца ў асобным будынку, агульнай плошчай 300 м². У фондах сёння захоўваецца звыш 6 тысячаў унікальных музейных прадметаў, сабраных Аляксандрам Жукоўскім. Найбольш экспанатаў, прысвечаных Другой сусветнай вайне. Ёсць шмат дакументаў 1920–1930-х гадоў, скульптурныя партрэты, творы жывапісу вядомых беларускіх мастакоў, некаторыя адзінікі зброі, узнагароды, франтавыя пісьмы, фотаздымкі, альбомы і г.д.

1914–1920 гадах», «Слонімшчына пад уладай Польшчы ў 1920–1939 гг.», «Сацыяльны ператварэнні на Слонімшчыне (1939–1941 гг.)», «Наш край у гады Другой сусветнай вайны», «Слонімшчына сёння», «Выпускнікі СШ № 4». Па ўсіх гэтых раздзелах, дзякуючы найперш Аляксандру Жукоўскаму, сабраныя вельмі багатыя і цікавыя матэрыялы.

У 1992 годзе я папрасіў Аляксандра Сямёнавіча напісаць для мяне сваю біяграфію. Ён спачатку не пагаджаўся, маўляў, не люблю пісаць аўтабіяграфіі. Але потым неахвотна падаўся і праз некалькі дзён мне яе прынес, надрукаваную на машыцы. Гэтая біяграфія захоўваецца ў мяне да сённяшніх дзён. З яе я даведаўся, што не так проста і лёгка складаўся жыццёвы лёс Аляксандра Жукоўскага.

Нарадзіўся ён у беларускай сям’і, якая, як і тысячы беларусаў, была эвакуіраваная ў глыб Расіі. Сям’я Жукоўскіх апынулася аж у Арэнбургу, дзе іх напаткала вялікая гора. Там памерлі маці, два браты і сястра. Бацька – Сямён Мікалаевіч дамоў у родную вёску Ашнаравічы на Слонімшчыну вярнуўся з маленькім Сашам і з сваёй маці. Сашу Жукоўскаму тады было ўсяго 6 месяцаў. Але бацька хутка зноў ажа-

ніўся, і ў Сашы з гадамі з’явіліся яшчэ 5 братоў і сяспёр.

Першым галоўным настаўнікам Сашы Жукоўскага быў ягоны бацька – вясковы шавец, якога ў Ашнаравічах і ў навакольных вёсках добра ведалі як дасціпнага чалавека і выдатнага майстра. Ён вельмі хацеў, каб сын атрымаў адукацыю. Таму спачатку хлопчык скончыў сямікласную польскую школу ў вёсцы Дзераўная, а потым, параіўшыся з сваім настаўнікам Стэфанам Іванашкам, здаў уступныя экзамены ў польскую дзяржаўную гімназію імя Т. Касцюшкі № 922 у Слоніме. Паколькі плаціць за навучанне Жукоўскаму не было чым, Стэфан Іванашка дапамог яму за дзяржаўны кошт паступіць у гімназію № 5 у Варшаву. Туды і паехаў вучыцца беларускі юнак. Там правучыўся да пачатку Другой сусветнай вайны і ў канцы 1939 года вярнуўся ў Слонім, паступіў у Першую беларускую

сярэдняю школу, якую закончыў паскораным тэмпам, бо датэрмінова здаў усе экзамены.

Пад час вайны Аляксандр Жукоўскі жыў з бацькамі ў Ашнаравічах. Працаваў настаўнікам пачатковай школы ў вёсцы Дзераўная. Вайна вайной, а дзяцей вучыць трэба было. Што і рабіў малады беларускі настаўнік.

Пасля вайны ўсё сваё жыццё звязаў з педагогікай. Ён скончыў гістарычны факультэт Баранавіцкага дзяржаўнага беларускага педагогічнага інстытута, працаваў загадчыкам Ашнаравіцкай пачатковай школы, потым Ёцавіцкай, Горкаўскай школаў на Дзятлаўшчыне, намеснікам дырэктара і дырэктарам Вішаўскай школы, потым дырэктарам Чамяроўскай васьмігадовай школы на Слонімшчыне і г.д.

У вёсцы Чамяры ў 1960-х гадах Аляксандр Жукоўскі пачаў збіраць першыя звесткі пра гісторыю роднага краю. А аднойчы ў школу ён запрасіў усіх вясцоўцаў і выступіў з дзіўнай па тых часах прапановай адкрыць у Чамярах музей. Некаторыя нават на смех яго паднялі: хіба няма больш важнай справы, чым музей... Але Аляксандру Жукоўскаму ўдалося зацікавіць людзей, і хутка ў Чамяроўскай школе адкрыўся краязнаўчы куток, а потым музей, які праз пэўны час стаў народным. На жаль, цяпер даўно ў Чамярах няма школы, і слядоў не засталася ад таго музея. Куды падзеліся ўсе экспанаты – невядома.

У 1964 годзе Аляксандр Жукоўскі пачаў працаваць настаўнікам гісторыі ў СШ № 4 г. Слоніма. Тут ён таксама займаўся не толькі педагогікай, але і краязнаўчай, музейнай справай. Створаны ім музей у СШ № 4 г. Слоніма да сённяшніх дзён лічыцца адным з найлепшых школьных музеяў краіны. Выключная працавітасць, выдатная памяць, талент даследчыка,

прынцыповасць, настойлівасць і неардынарнасць думкі дапамагалі яму да апошніх дзён жыцця вёсці пошукавыя і даследчыя працы па ўзнаўленні гераічнага мінулага Слонімшчыны.

Акрамя гэтага Аляксандр Жукоўскі на працягу жыцця шмат пісаў і друкаваў сваіх артыкулаў па гісторыі, краязнаўстве і педагогіцы. У 1971 годзе (другое выданне выйшла ў 1973 годзе) выдавецтва «Народная асвета» выпусціла ў свет ягоную кнігу «Школьны музей рэвалюцыйнай і баявой славы», дзе аўтар аб’яўляў свой багаты вопыт па зборы матэрыялаў і арганізацыі школьнага музея, цікава распавёў пра разнастайную працу юных краязнаўцаў, пратое, як трэба выкарыстоўваць матэрыялы музея ў вучэбнай і выхаваўчай працы ў школе і па-за школай. А ў 1990 годзе ў Гродне выйшла яго невялікая кніжачка «Назаві яго імем», прысвечаная героям Другой сусветнай вайны.

Дзякуючы Аляксандру Сямёнавічу Жукоўскаму, савету яго музея ўдалося ўстанавіць 55 прозвішчаў саветскіх воінаў, якія загінулі пад час вайны на тэрыторыі Беларусі. У гонар удзельнікаў баёў за Слонім у гады Другой сусветнай вайны каля школы быў адкрыты памятны абеліск...

Пры жыцці Аляксандр Жукоўскі быў узнагароджаны шматлікімі медалямі, граматамі, у тым ліку і граматай Савета Міністраў СССР. У 1990 годзе яму было прысвоена ганаровае званне заслужанага работніка культуры Беларусі. Але, на жаль, хадайнічалі аб гэтым не слонімска чыноўнікі, а зусім іншыя людзі. У Слоніме такіх людзей не навучыліся пры жыцці шанаваць і пасля смерці ўшаноўваць.

Сяргей ЧЫГРЫН

Калекцыянерам, і не толькі

Спортсмены на марках

XXI зімовыя гульні Алімпіяды ў Ванкуверы на марках адлюстравала беларуская пошта – выйшаў **блок № 72**, у якім **марка № 811** і пяць купонаў. Намалювалі выпуск Марыя Плахатнюк і Іван Лукін, памер маркі 37x26 мм, блока – 132x71 мм. Наклад – 20 тысячаў асобнікаў.

На марцы намалюваная сімволіка сёлетніх Алімпійскіх гульняў і Нацыянальнага Алімпійскага камітэта нашай краіны. На купонах – моманты спаборніцтваў па розных відах спорту: хакей з шайбай, біятлон, фрыстайл, лыжныя гонкі. У дзень выхаду ў абарачэнне на мінскім паштамце праводзілася спецыяльнае гашэнне на канверце «Першы дзень». Іх аўтары – М. Плахатнюк і І. Лукін.

200-годдзе І. Хруцкага

Блок № 73 вы да ве ц к і цэнтр «Марка» прысвяціў аднаму з сёлетніх юбіляраў – мастаку Івану Хруцкаму. **Марка № 812** змяшчае «Аўтапартрэт» мастака (1884 г.), **марка № 813** – карціну «Бітая дзічына, агародніна і грыбы» (1854 г.). На палях блока – «Партрэт жонкі» (1835 г.). Аформілі выпуск Аксана Сузько і Іван Лукін. Памер марак 40x28 мм, блока – 102x62 мм, наклад 15 тысячаў асобнікаў.

У дзень выхаду ў абарачэнне на Мінскім паштамце праводзілася спецагашэнне на канверце «Першы дзень», аўтар якіх А. Сузько.

Вялікі дзякуй за дапамогу ў падрыхтоўцы матэрыялаў рубрыкі супрацоўнікам выдавецкага цэнтра «Марка» РУП «Белпошта»

Нацыянальны гонар

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 2)

У маладога мастака пачалі купляць карціны вядомыя расійскія мастацкія галерэі: Траццякоўская галерэя («Весенні вечар» і «Майская ноч»), галерэя Салдацёнкава («За крыжовай заставай» і «Першая трава»), Пецярбургская акадэмія мастацтваў («Нёман»), музей Аляксандра Ш (цяпер «Рускі музей») – «Веснавая вада».

Галоўныя яго творы гэтага перыяду: «Восень», «Непагадзь», «Ранні снег», «Апошнія промні», «Канец зімы», «Туман», «Асенні вечар», «Радасны май», «Возера Сенеж», «Старая сядзіба», «Інтэр'ер», «Першыя прадвеснікі вясны. Пралескі», «Зімовая ноч».

Жыў у Маскве. У 1923 годзе пераехаў у Польшчу. Працаваў у Варшаве. З гэтага перыяду варта адзначыць карціны: «Рака на Палессі» (1928), «Інтэр'ер. Пакой мастака на вуліцы Кошыкавай у Варшаве» (1930), «Крыгаход на Нёмане» (1931), «Рака Вілейка» (1932).

У Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь захоўваюцца 39 палотнаў Станіслава Жукоўскага.

Загінуў мастак пад час Варшаўскага паўстання супраць нямецка-фашысцкіх акупантаў у жніўні 1944 года.

Я пачаў пісаць гісторыю вёскі Краснае Сяло, а сына папрасіў глянуць у інтэрнэце: можа, там ёсць якія звесткі пра вёску Ендрыхаўцы? Аднойчы сын прыносіць прыгожую каларую раздрукоўку з варшаўскага архіва (sygn. 783 ССХХІ) – цэлая брашура. Чытаю. «Інвентар маёнтка Росі і фальварка Зубоўчызна...» і дата «1621 года, месяца студзеня, 19 дня». Цікавейшы матэрыял. І калі я ўжо амаль дачытаў яго да канца, калі ўжо замаячыў у канцы подпіс пісара – «Васілей» (Калантай), вока раптам «зачапілася» за словы: «Фольварк Эндрыхов, названы Семановчызна над рэчкай Вехатніца...».

Прышлося адкладаць «трактат» пра Краснае Сяло і дапісваць гісторыю Ендрыхаўцаў.

Неўзабаве прыдбаў яшчэ два інвентары Роскага маёнтка (1737 і 1743 гадоў). І там тапонім напісаны як **Эндрыхаўцы**. Пісар запісаў так, як чуў з вуснаў мясцовых жыхароў, хоць і крыху спольшчана.

Калі ж тады з'явілася «Е» ў пачатку слова?

На савецкай карце 1990 года – Ендрыховцы. А як на «царскіх» картах? Ледзь адшукаў аматарскую фотакопію з карты невядомага года, але з «яцямі» і «ерамі». Тут і вёска, і фальварак названыя нават «Ендрыховцы».

І вось тут мне ўсё стала зразумелым.

Пачаліся падзелы Рэчы Паспалітай. Па Першым падзеле (1772) да Расіі адышлі Полацк, Віцебск, Магілёў, Орша, Прапойск, Мсціслаў, Рагачоў, Гомель, Чачэрск і інш. Па Другім (1793) – Правабярэжная Украіна, а Беларусь – да лініі Друя–Пінск з гарадамі Барысаў, Мінск, Слуцк, Нясвіж, Тураў, Пінск. Усяго 250 тысячаў км з 13 мільёнамі жыхароў.

І нарэшце па Трэцім падзеле (1795) расійская ўла-

«Ендрыхаўцы». Вось і выйшла «ендры его накось» – памылачка. Ну ды і хай сабе – не сваё ж. А «памылачка» гэтая для расійскіх пісарчукоў ужо тыповая. Ва ўсім свеце пішуць Бабілон і толькі ў Расіі – Вавілон. Ва ўсім свеце пішуць Бізантыя, а ў Расіі – Візантыя. Вось да чаго прыводзіць падабенства некаторых літараў у розных алфавітах пры слабой пісьменнасці.

А што беларусы? А беларусы вырашылі не раздражняць «братоў па крыві і мове». Хай будучы Ендрыхаўцы. Абы толькі вайны не было.

Прыгадаўся мне кур'ёзны, але павучальны выпадак.

Станіслаў Жукоўскі і Ендрыхаўцы ўжо многа гадоў стрэмкай сядзелі ў маіх мазах і не давалі спакою. Аднойчы малады хлопец паказаў мне рукапісную старажытную кніжку незвычайных памераў: 100x320x30 см. На вокладцы васьмівугольная картка белай паперы з надпісам: «Кніга Метрык Хросных Парафіяльнага Роскага касцёла пачынаецца ад Року 1755. Месяца Лютага 8 дня, а канчаецца Рокам 1794. Месяца жніўня 17 дня. Змяшчае ў сабе картка 136. – № 3».

Сэрца маё закалацілася. Думкі ляцелі галолам. Роскі касцёл, кніга хросту, 55–94 гады... А Жукоўскага, безумоўна, хрысцілі ў Роскім касцёле. І нарадзіўся ён у 73–75 годзе. Год яго нараджэння якраз упісваецца ў гэтую кніжачку. Нарэшце можна будзе даведацца пра дакладную дату нараджэння і хросту мастака. Якая ўдача!

Я выпрасіў кніжку на пару дзён і «паляцеў» дадому.

Кніжка нейкі час, напэўна, была без вокладкі. Таму першыя старонкі моцна пацёртыя, падмочаныя, выгарэлыя. Але яны ж мне непатрэбныя. Я шукаю 73-ці год. Вось 57-мы, 63-ці, 69-ты, 73-ці. Пачакай! А навошта мне 1773-ці? Жукоўскі ж нарадзіўся на 100 гадоў пазней. Божа, якое расчараванне!

Вось які бывае вынік паспешлівых пошукаў. Я шукаў тое, што хацелася, але там, дзе яго няма.

Вось і цяпер: быццам ужо ўсё, што можна было выціс-

Касцёл у Росках, дзе быў ахрышчаны Станіслаў Жукоўскі

нуць з маіх матэрыялаў, я выціснуў, але... Нейкая незадаволенасць сваёй працай у мяне ўсё ж засталася. Не чага не хапала. Але чаго? Вырасіў зноў звярнуцца да Адама Мальдзіса.

Адам Восіпавіч не ўхваліў гіпотэзу, а прапанаваў сваю – зусім процілеглую: «“Е” не створана “маскалямі”, а ўзнікла ў інвентары 1737 года ў выніку таго, што мясцоваму, “русінскаму”, г.зн. беларускаму пісару цяжка падавалася абавязковая з 1696 года польская мова».

Але найлепш звярнуцца да спецыяліста, да якога не раз з добрым вынікам звяртаўся ў складаных сітуацыях. Гэта прафесар Валянціна Пятроўна Лемцюгова.

Я зноў акрыяў: вось чаго мне не хапала – заключэння спецыяліста па тапаніміцы Беларусі.

Адразу напісаў ліст Валянціне Пятроўне, але ў спешцы пераблытаў адрас, і ліст вярнуўся да мяне. Я зноў адправіў яго ў Нацыянальную Акадэмію навук Беларусі.

Ендрыхаўцы на нямецкай карце 1915 г.

Пакуль лісты мае «гулялі», пачаў праглядаць ксеракопію працы Стафана Кракоўскага «Ведамасць падымнага падатку ў Ваўкавыскім павеце на год 1690» (Вільня, 1938), некалі падараваную мне Генадзем Се-

мянчуком і да гэтага часу мною не прачытанай.

Вядома, спачатку вырашыў праглядзець «Росенскую (Роскую) парафію». І тут, на старонцы 6, знаходжу яшчэ адно напісанне фальварка – «Andrykowski». Вось поўны тэкст гэтага месца: «А з двума фальваркамі: Андрыкоўскім і Скрыбаўскім з цэлай Роскай (Росенскай) воласці з фальваркам і ... з дымоў 95».

Пошукі мае ўскладніліся: Андрыкоўцы, Эндрыхаўцы, Гендрыхаўцы і Ендрыхаўцы. Цяпер уся надзея толькі на В.П. Лемцюгову – прафесара, галоўнага навуковага супрацоўніка Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і

Янкі Купалы НАН Беларусі, аўтара многіх кніжак па тапаніміцы.

І вось перада мною ліст з Мінска.

«Шаноўны спадар Міхась Вераціла!

Мне вельмі імпануе Ваш клопат пра нашу гісторыю.

Я з усіх сіл старалася дапамагчы Вашай справе. І пачала з пошукаў імя, якое было пакладзена ў аснову тапоніма. Імаказалася імя Андрэй. У старажытных пісьмовых помніках у яго было мноства варыянтаў на кірыліцы і лацінцы. Сярод іх: Андрых, Гандрэй, Гандрый, Гандрух, Гандрушко, Ендры, Яндры, Яндрух, Яндруха, Яндрушко... Паколькі ў помніках не было адзінай нормы напісання асабовых імёнаў, а ў вуснай мове існавала шматварыянтнасць, то і чакаць адзінага прыняцця напісання ў створаных ад іх тапонімаў не выпадае. Як даводзяць спецыялісты, перад пачатковым “а” маглі выступаць пратэтычныя “й” і “г”. Гэтым абумоўлена рознае напісанне назвы Ендрыхаўцы, Эндрыхаўцы, Гендрыхаўцы...

Назва Ендрыхаўцы ўзнікла на аснове імёнаў Яндрух, Ендрух. Форма Ендрыхаўцы, відаць, з'явілася пад уплывам вуснага вымаўлення. А калі быў варыянт Андрых, то мог быць і Ендрых (Яндрых), але не трапіў у пісьмовыя крыніцы. Спачатку ўзнікла назва маёнтка Ендрыхаў. Ендрыхаўцы – назва, вытворная ад Ендрыхаў, што абазначае “сяленне маёнтка Ендрыхаў”...

Вось і стала ўсё на свае месцы. Цяпер можна смела сказаць: «Мы пахалі», бо я ў сааўтарстве з прафесарам А.В. Мальдзісам і прафесарам В.П. Лемцюговай. Сардэчнае ім за гэта дзякуй.

Міхась
ВЕРАЦІЛА

Да радаводу Напалеона Орды¹

Міхалу Ардзе належала 2 460 га, у Біжаравічах і Тырвоўчых Кацярына Арда трымала 2 112 га, у Перакаллі Уладзімір Арда меў 2 100 га, а ў Кухчы Леванціне Ардзе належала 2 074 га, у Ляхавічах Станіслаў Арда валодаў 1 478 га, Тадэвуш Арда ў Дастоеве меў 876 га і ў Дастоеўскай Вульцы 1 009 га; Юрку Ардзе прышала ў Дастоеўскай Вульцы 355 га, у Н а в а ш ы ч а х

нове даследаванай архіўнай справы з выкарыстаннем друкаваных крыніцаў (гербоўнікі, краязнаўчая і гістарычная літаратура, Літоўская Метрыка, Акты Віленскай археаграфічнай камісіі і інш.) даюць нам 12 пакаленняў Вордаў XVI–XX стст. і 85 асобаў мужчынскага полу.

Прыдомак Балгарскі ці Баўгарскі атрымалі Ворды праз тое, што валодалі вёскай Балгары, якая была ў Пінскім павеце і неаднаразова ўпамінаецца ў вядомай «Ревізіі пушч і зверыных пераходаў...», «Пісцовай кнізе Пінскага староства» (XVI ст.): «в Болгарех пустое двoryцо» (1524 г.); «у Болгаря Колодезя волок чотыри кгрунту злого»; «Бобровою стругою пришли у Болгарскій лесок»; «з Болгарского леса на Голый Бор на рог Стремецкого леса... до поль Пинска, Голым Бором» (1555, 1561 гг.). Сем разоў упамінаюцца землі баяраў Болгаров дзесьці побач з сялом Сушыцкім Пінскага паве-

Каспер і інш. Будучы ад канца XV ст. праваслаўнымі, Ворды пазней паступова спаланізоўваліся і пераходзілі ў грэка-католікаў і католікаў.

Сямейнае паданне звязвае паходжанне Вордаў з Чынгісханам (Януш Арда, 1974 г., Польшча). У татарскім паходжанні Вордаў сумняваецца і Раман Афтаназі – аўтар шматомнай працы «Нашы рэзідэнцы» (т. 2, с. 22). Вядомы даследчык татарскіх родаў у ВКЛ Дзедулевіч у сваім гербоўніку не кажа ўпэўнена і пераканаўча пра татарскае паходжанне роду Вордаў (с. 429), а ў канцы працы проста дае спасылку на турэцкае слова *ordu*, па-польску *horda* – *wojsko, obóz warowny*; калі ў сапраўднасці Ворды прыбылі з Арды, то мусілі прыняць хрышчэнне вельмі рана, яшчэ ў XV ст., бо ўжо з 1500 г. выступаюць у актах як пінскія баяры грэка-ўсходняга вяравызнання.

Слова-назоўнік *арда*, якое нібыта ляжыць у аснове прозвішчаў Арда, Ворда, Горда, Вордзіч, Ардзевіч, Ардовіч, у цюркскіх і мангольскіх народаў абазначала вайскова-адміністрацыйную арганізацыю або аб'яднанне некалькіх плямёнаў, лагер качэўнікаў; у сярэднявечных цюркскіх і мангольскіх феадальных дзяржавах *арда* – гэта сталіца, стаўка хана. Адсюль паўсталі і назвы іх дзяржаваў, а таксама саюзаў качавых плямёнаў: Залатая Арда (інакш яшчэ Вялікая або Кіпчацкая, закладзеная пасля смерці Чынгісхана (1227 г.) над Волгай яго ўнукам Батый-Ханам, які даходзіў да межаў Беларусі ў 1241 г.), Крымская, Нагайская, Белагародская.

Акрамя таго, існаваў устарэлы тэрмін *арда* ў значэнні першапачатковай формы грамадскай арганізацыі чалавецтва – першабытны статак. І па-трэцяе, ёсць пераноснае значэнне слова *арда* – шматлікае неарганізаванае зборышча людзей, натоўп, зграя; тлум, шум, буйства, разбурэнне.

Пакуль мы не адшукалі крыніцаў-дакументаў XIII–XV стст. на Беларусі пра Вордаў, то да таго часу няма падставаў і казаць пра татарскае паходжанне гэтага роду. Мо хіба на генетычным узроўні дакажуць, што ў сучасных Вордаў ёсць цюркско-татарскія гены (ДНК)?

Леанід АКАЛОВІЧ, мовазнаўца, краязнаўца, генеалаг

¹ У аўтара тут і далей – Напалеон Арда («КГ»).

(Заканчэнне будзе)

Дырэктар оперы ў Парыжы, Паўстанец слынный і мастак... Хоць жыў ты болей у замежжы, Ды не француз і не паляк.

Анатоль Крэйдзіч

Род Вордаў вядомы ў Пінскім павеце з 1500-х гадоў, адкуль рассяліўся на Кобрыншчыну, Слонімшчыну, Случчыну, Віленшчыну, Віцебшчыну, Магілёўшчыну, Ковеншчыну, Чарнігаўшчыну, у Польшчу, Расію, Англію, Аргенціну...

Ворды паходзяць з старога баярскага роду, яны належалі да аднаго з замжных пінскіх родаў. Карысталіся Ворды яшчэ і прыдомкамі Прановіч і Балгарскі.

Усе першапачатковыя імёны Вордаў праваслаўна-хрысціянскія. Затым з праваслаўя некаторыя з Вордаў перайшлі ў грэка-католікі і католікі. Сёння носьбіты прозвішча Арда, як праваслаўныя, так і католікі, жывуць у Мінску, Гродне, Лідзе, Дзятлаве, Наваградку, Воранаве, Карэлічах, Бярозаўцы, Барысаве, Бабруйску, Мазыры, Гомелі, Рагачове, Вільні, Кіеве... Пераважная большасць сучасных Вордаў вымаўляе сваё прозвішча з націскам на апошняй літары «а». На Гродзеншчыне часам кажуць «пан Гарда», а жонка па мужу завецца «Гардзіха».

Піншчына – калыска роду Вордаў, тут яны мелі каля 30 маёнткаў. У 1903 годзе ў Пінскім павеце было 9 найбольш буйных землеўладальнікаў Вордаў, якія мелі па 500 і болей дзесяцінаў зямлі ў Паўлінаве, Чэрвішчы, Кухчы, Дастоеўскай Вульцы, Бярэзічах, Вугрынічах, Азёрах, Перакаллі, Біжаравічах, Ляхавічах, Хойне, Стайках, Кухоцкай Волі.

У 1930 годзе ў Воступах Ганна Арда мела 2 556 га зямлі, у Мокрай Дуброве

Вітольд Арда атрымаў у спадчыну 1 297 га і г.д.

Сваё шляхецтва Ворды давялі ў XIX – пачатку XX стст. у Мінскай губерні (6-я частка радаводнай кнігі), у Магілёўскай губерні (1-я частка радаводнай кнігі), Віленскай губерні (1835 г.), Ковенскай губерні (1860 і 1882 гг.), Чарнігаўскай губерні (3-я частка радаводнай кнігі, дзе шляхецтва было набыта чынам грамадзянскай службы або ўзнагародай ордэнам).

Я вывучыў справу пра шляхецкае паходжанне Вордаў Мінскай губерні ў Нацыянальным гістарычным архіве Рэспублікі Беларусь у Мінску (фонд 319 Мінскага шляхецкага дэпутацкага сходу, вопіс 2, справа 2 354 на 211 аркушах, распацата ў 1802 г., закончана 16 жніўня 1905 г.).

Першапачатковае вызначэнне шляхецтва ў Мінскім

Што да паходжання самога роду Вордаў і прозвішча Арда, то сярод даследчыкаў няма адзінай і аднастайнай думкі

шляхецкім дэпутацкім сходам адбылося 27 снежня 1802 г. Першы Указ Дэпартаменту Герольдыі Урадавага Сенату пра зацверджанне роду ў шляхецкай годнасці быў выдадзены 24 кастрычніка 1833 г. за нумарам 8 093. Пазнейшыя вызначэнні, далучэнні і ўказы Герольдыі не будзем тут называць.

Радаводныя табліцы Вордаў змешчаныя 12 разоў. На першых 16 аркушах ідуць метрычныя выпісы пра нараджэнне і хрышчэнне немаўлятаў-Вордаў з касцёлаў Пінска, Любяшова і Янава, а таксама звесткі пра бацькоў, сваякоў і кумоў хрышчаных. Радаводныя табліцы, метрычныя запісы, розныя пасведчанні і гістарычныя дакументы даюць нам добрую магчымасць удакладніць радаводнае дрэва шляхецкага старажытнага беларускага роду Вордаў ад 1500 па 1905 гг. Радаводнае дрэва, складзенае мною на ас-

Прыдомак Балгарскі ці Баўгарскі атрымалі Ворды праз тое, што валодалі вёскай Балгары, якая была ў Пінскім павеце

Трэба заўважыць, што краязнаўцы і некаторыя даследчыкі-негеральдысты робяць памылкі ў называнні і выкарыстанні гербаў шляхецкіх родаў, нават у «Гістарычнай энцыклапедыі Беларусі». Часам некаторыя шляхецкія роды карысталіся змененымі (варыянтнымі) гербамі, якія ўжо лічацца ўласнымі і называюцца ў такіх выпадках па прозвішчы самога роду. Так, вядомыя геральдысты Каяловіч, К. Нясецкі, С. Урускі, Дзедулевіч называюць герб Вордаў *Ostoja z odmiana* або *Ostoja odm. [ienna]* ці *Orda*. Некаторыя не звяртаюць увагі на скарачэнне пры назве герба *odm.*, што значыць *odmiana* – па-польску «змена, замена». Гэтак зрабіў і паважаны прафесар Анатоль Федарук у сваёй цудоўнай і багата аздобленай кнізе-даследаванні «Старинные усадьбы Берестейщины» (Мінск: БелЭН, 2004. С. 49), дзе падаў чысты радавы герб Астоя, фактычна змяшчаўшы два гербы – Астоя і Арда (трэба было апусціць словы «і меча», бо якраз замена выявы мяча на дзве шасціканцовыя залатыя зоркі пераабляе герб Астоя ў герб Арда, або ўласны герб роду Вордаў).

З другога боку, у гербе Астоя шляхецкая карона ўвэнчана трыма або пяццю стравусавымі пёрамі. Шляхецкі ж род Вордаў на сваім гербе Арда меў тры стравусавыя пяры, пра што, зрэшты, піша і сам прафесар Федарук, хоць на выяве побач у гербе падае пяць стравусавых пёраў.

Хачу параіць мясцовым краязнаўцам, каб глядзелі на свае беларускія роды ва чыма нашымі і розумам беларускім, а не чужым. Дзеля чаго лічыць Вордаў балгарамі, калі яны карысталіся часам прыдомкам-мянушкай Балгарскі (XVI–XVII стст.): Иван Орда Болгарскій, пінскі зямлянін 1561–1566 гг., жыў у Пінску на Замкавай вуліцы; зямлян Пінскага повету Богдан Васильевич Болгарскій; Самуель-Александр Болгарскі, пінскі мечнік і электар 1669 г.

Краязнаўцы і некаторыя даследчыкі-негеральдысты робяць памылкі ў называнні і выкарыстанні гербаў шляхецкіх родаў, нават у «Гістарычнай энцыклапедыі Беларусі»

та. Такім чынам, прыдомак Балгарскі – гэта проста адносны прыметнік, утвораны ад назоўніка населенага пункта Балгары, як Дастоеўскія атрымалі сваё новае прозвішча ад вёскі Дастоева, якой валодалі ў XVI ст.

Што да паходжання самога роду Вордаў і прозвішча Арда, то сярод даследчыкаў няма адзінай і аднастайнай думкі. Пра татарскае паходжанне роду Вордаў гістарычныя крыніцы не кажуць, як і не сведчаць пра пераход ад мусульманства да праваслаўя. У першапачатко-

Піншчына – калыска роду Вордаў, тут яны мелі каля 30 маёнткаў

вым і пазнейшым радаводзе Вордаў няма ніводнага татарска-мусульманскага ці цюркскага імя. Імёны ад родапачынальніка Ваські (Васіля), Юхна (Яўхіма), Ціша (Ціхана), Сямёна, Мікалая, Пятра, Марціна, Багдана, Пракопа, Аляксандра, Паўла, Рыгора – праваслаўна-каляндарныя. Толькі ў сёмым пакаленні пачынаюць з'яўляцца рымска-каталіцкія імёны Дамінік,

Другая сусветная вайна забіла звыш 13 мільёнаў дзяцей! А тыя, хто засталіся жывыя, ці маглі яны застацца дзецьмі? Дзеці вайны часта паміралі раней за сваіх бацькоў, раней за былых салдат-франтавікоў. Вайна стала агульнай біяграфіяй таго пакалення. З парога дзяцінства яно ступіла прама ў пекла. Тыя, каму ў вайну было 6–12 гадоў – самыя няшчасныя яе сведкі. Вайна ўвайшла ў іх памяць пакутлівым кашма-рам, а ў душы – незагойнаю ранай, якая не перастае балець і смалець. Вайна, убачаная дзіцячымі вачыма, – страшней страшнага.

Рэкіем-маналог «Хтосьці родам з дзяцінства, а я – з вайны» паводле кнігі С. Алексіевіч «Апошнія сведкі» і ўспамінаў бярэзінцаў – дзяцей вайны прадставіла гарадская бібліятэка навучэнцам педгімназіі. Праз пранікнёныя споведзі-маналогі ажылі пякучыя нездзіцячыя ўспаміны дзяцей вайны. Яны зліліся ў адно шматгалосае сола, якое прабілася праз тоўшчу гадоў, як тонкая травіначка прабіваецца скрозь бетон і асфальт. І прагучаў рэкіем-плач аб адабраным вайной дзяцінстве.

Па тварах слухачоў было бачна, як кранае і ўражвае іх кожная

драбніца горкай праўды аб страшным лёсе дзяцей вайны. Дзяцінства закончылася з першымі стрэламі, першымі бамбёжкам. Страшна прывыкаць да смерці, страшна, калі смерць становіцца звычайнай з'явай. Асабліва пакутліва адчувалася

ленцам, загорнутым у анучу, хтосьці замест цацкі падымаў з зямлі смяротную гранату ці асколак.

Цікавымі для сучаснікаў сталіся ўспаміны дзяцей вайны аб «злёных школах» у партызанскіх атрадах, дзе

Украдзенае вайной дзяцінства

дзецьмі невыноснасць жыцця побач са смерцю: раніцай прачынаешся і хочацца па звычцы ўскочыць з ложку, радасна бегчы, ды ўспамінаеш, што вайна, – і заплюшчваеш вочы, не хочацца прачынацца... Ад вайны немагчыма было схвацца пад коўдрай, зажмурыцца, каб не бачыць, перагарнуць, як старонку страшнай казкі. Яна стала змрочнай явай! Есці хацелася і ноччу, нават у сне: голад дзеці адчувалі больш востра, чым дарослыя. Дзецям хацелася дзяцінства, хацелася здзіцячых цацак: хтосьці гуляўся, засынаючы, з пер'ем падушкі, хтосьці – з па-

алоўкаў было менш, чым вінто-вак, дзе замест школьнай дошкі – расчышчаная паляна, пасыпаная пяском, па якім пісалі тонкім прутком. Замест сшыткаў – нямецкія лістоўкі, старыя шпалеры і газеты. Да слёз працінаюць успаміны дзяцей, якія сустракалі татаў з вайны: адмяняліся заняткі ў школе, усе ішлі паглядзець на франтавога тату свайго шчаслівага аднакласніка. Татаў часам баяліся, як чужынцаў з вінтоўкамі, бо ніколі не бачылі: бацькі пайшлі на фронт, калі дзеці былі ў пялюшках. Вельмі хацелася спадабацца тату, але замест косак – кароткая стрыжка, і немагчыма завязаць

каляровую стужку ў валасы, ды яшчэ ненавісны пах газы, якой ратаваліся ад каўтуну і вошаў. Горыччу аддае прызнанне-ўспамін выхаванкі дзіцячага садка аб тым, як ёй маленькай хацелася дацягнуцца да чорнай талеркі рэпрадуктара і пацалаваць таго, хто вымавіў слова: «Перамога».

Доўгае пасляваеннае рэха – адгалосак неатрыманага, украдзенага вайной дзяцінства, – жаданне колішніх дзяцей вайны купляць сабе лялькі, нават калі самі станавіліся бацькамі, сталымі людзьмі на высокіх пасадах. Маналогі-споведзі найлепшым чынам дазволілі данесці да слухачоў голас памяці сэрца дзяцей ваеннай пары аб той самай страшнай часіне выпрабаванняў для ўсяго народа. Аднаведную атмасферу стварыў у бібліятэцы стэнд фотаздымкаў даваенных дзяцей – з даверлівымі позіркамі, радаснымі ўсмешкамі на тварах, чаканнем чагосьці асаблівага ад жыцця. А лёс наслалі вайну!..

Розная рэакцыя слухачоў у фінале злівалася ў адно агульнае пачуццё: нянавісць да вайны, на фоне якой чалавечыя жыццё амаль страчвае сэнс, а ўсе яе ўдзельнікі нясуць непапраўныя страты.

Тамара КРУТАЛЕВІЧ,
супрацоўнік Бярэзінскай раённай бібліятэкі

Традыцыі і сучаснасць

Наш глобус, або «Metallica» на цымбалах

«Беларускі Глобус» (сусветныя хіты па-беларуску), Мн., 2009, «Фан-Клуб».

Нямала музычных складанак «харошых і розных» выйшла апошнім часам у Беларусі, але вось «Беларускі Глобус» адразу вылучыўся сярод іх пэўным відавочным шармам паспяховасці. Дастаткова сказаць, што яшчэ перад афіцыйнай прэзентацыяй за першы тыдзень продажу адляцела ў шырокі свет аж 10 % агульнага накладу, а наклад той, на жаль, не планаваўся надта высокім, бо вызначаны ён з улікам пэўных патрабаванняў міжнароднага аўтарскага права. Паколькі выдавец тут не належыць да сур'ёзных камерцыйных структураў, дык свой творчы эксперымент яму дазволілі абкатаць у межах мінімальнага прамысловага выпуску – 1 000 асобнікаў.

Што ж такое «Беларускі Глобус», да якога прываблівае ўжо сама мастацкая аздоба, дзе на нашай блакітнай планеце няма ніякіх кантынентаў, акрамя Беларусі? Паколькі чакае слухач музыкі, дык і знойдзе тут паўтара дзесятка сусветных песенных шэдэўраў, лідэраў прэстыжных хіт-парадаў рознага часу з розных краінаў (Вялікабрытанія, ЗША, Германія, Ірландыя, Польшча, Украіна, Бразілія, Расія). Есць і адна прыхільная песенька з Беларусі («Diss ad Please» гурта «Please, Mr. Stahl»), якая ўскалыхнула калісьці ўкраінскую музычную прастору, дасягнуўшы 1 месца ў тамтэйшым хіт-парадзе «www.antishow.biz».

Але не толькі тут выяўлена беларускасць праекта. Рэч у тым, што ўсе су-

светныя хіты гучаць тут на роднай мове ў выкананні найвыбітнейшых айчынных рок-зорак: «Крама», «Partyzone», «P.L.A.N.», «Pete Paff», «IQ48» ды інш. Калі кагосьці гэта збянтэжыць, дык таксама не хвалюцца, бо дыск мае асобную мультымедычную даважку ў фармаце mp3 з арыгінальнымі варыянтамі ўсіх шаснаццаці музычных шэдэўраў (15 міжнародных + 1 беларускі).

У самай сярэдзіне альбома апынулася знакамітая «Have You Ever Seen The Rain?» амерыканскага гурта 1960-х «Creedence Clearwater Revival». У беларускай версіі наш цудоўны вакаліст Пятро Ялфімаў на думку многіх пераплонуў самога Джона Фогерты, дый пераклад у яго надзвычай трапны, а мелодыя так і засталася на ўзроўні геніяльнай першакрыніцы.

Наша легендарная «Крама» здолела здзівіць слухача нават даўно ўжо абкатанай песняй «Another Brick In The Wall» брытанскага калектыву «Pink Floyd». Раней гэтую песню ў сваім перакладзе выконваў гурт «Parason», а цяпер «Крама» данесла новыя фарбы ў сваёй версіі «Мур».

Надзвычай пашанцавала гурту «Metallica», бо аж дзве песні з выдатнага «чорнага альбома» (1991) трапілі пад увагу беларускіх музыкаў. Хоць да метал-інтэрпрэтацыі мінскага гурта «Deadmarsh» прыклаў паэтычную душу я сам (песня «Люстэрка ночы»), але найбольш уразілі і мяне фальклорныя

эксперыменты Піта Паўлава з ягоным гуртом «Pete Paff», які цудоўна і, галоўнае, пазнавальна інтэрпрэтаваў на цымбалах, жалейках, пузонах і бубнах славуцкую песню «Nothing Else Matters».

Амерыканцы, брытанцы, немцы... – традыцыйныя лідэры сусветнага шоў-бізу, але, згадзіцеся, на самрэч вялікія песні нараджаюцца і ў іншых зонах «глобуса». Гэта давялі ў дадзеным праекце наш славуцы «Neuro Dubel», які віртуозна выканаў песню «Свабоды не аддам нікому» польскага гурта 1980-х «Chlorocy z placu broni», і «P.L.A.N.», які

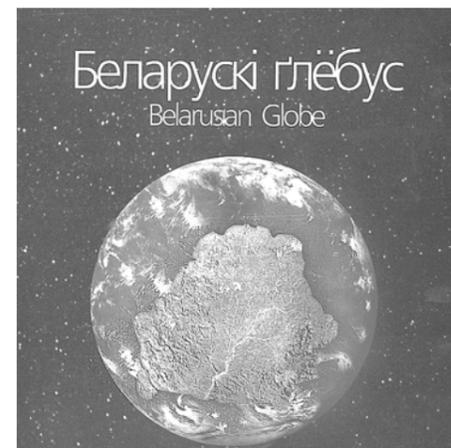
Бартосік падтрымаў туго традыцыю і не стаў перакладаць банальны тэкст, а праспяваў на вядомай музыцы нашу літаратурную класіку – «Я мужык-беларус». Вы ж памятаеце, там герой таксама разважае, што ён мае рабіць, каб пачуваць сябе годна.

Яшчэ адзін парадокс альбома – наяўнасць так надакучлівай «рускай папсы» сярод сапраўдных лідэраў сусветнага року («Pink Floyd», «Therapy?», «Oasis», «Depeche Mode», «Sepultura», «Blind Guardian»). Але, па-першае, творы «Максім» інтэрпрэтуе ў стылістыцы панк-року наш вядомы балака і пераможца «БАСовішча» з Гародні «Tlusta Lusta»; па-другое, песенька «Ці ведаеш ты?» усё ж невыпадкова захапіла мільёны музычных гурманаў (яе нават мая дачка Альдона выконвала ў беларускай версіі на выпускной вечарыне ў гімназіі). З маладых на ўзроўні зорак упісаўся гурт «Мутнае вока» з віртуозным кавэрам «Nirvana».

Розныя традыцыі cover'яння чужых песень не замыкаюцца ў «Беларускім Глобусе» ні парадыйным свербам, ні старанным капіяваннем. Гурт «Partyzone», напрыклад, пасля прадстаўлення яго мініальбам першага альбома як «Беларускі RAMMSTEIN» вырашыў давесці адваротнае менавіта ў песні нямецкіх каралёў сусветнага індастры-эла. Іх песня «Чакайце сонца» набыла зусім іншы шквал энергетыкі ў версіі «Partyzone». Дадаткова варта адзначыць, што і тут, і ў песні «Partyzone» з складанкі «Наша альтэрнатыва» чуецца ўзмацненне вакальнага досведу Дзяніса Вячэрскага. Есць пэўнасць, што трэці альбом «Partyzone» будзе яшчэ больш рэвалюцыйным.

Агулам праграма «Беларускі Глобус» здольная падарыць нямала эмацыйных адкрыццяў і ў сваёй беларускай частцы, і ў арыгінальнай. Дый што казаць: вялікія песні, яны і ў Афрыцы вялікія!

Вітаўт МАРТЫНЕНКА,
Музычны крытык

надзвычай шчымыя інтэрпрэтаваў сучасны ўкраінскі мега-хіт «Не спи, моя рідна земля» (гурт «Мандры»).

У спектры эмацыйных адкрыццяў гэтага музычнага праекта прываблівае не толькі сур'ёзнасць інтэрпрэтацыяў, але і парадаксальнасць саркастычнага гумару пэўных нашых артыстаў у іхніх кавэр-версіях. Многія, напрыклад, памятаюць брытанскі мега-хіт 1970-х «What Can I Do» гурта «Smokie», які ўскалыхнуў усю Усходнюю Еўропу, паклікаўшы з'яўленне польскіх, балгарскіх, рускіх перапевак, у якіх выяўляўся, на жаль, надта розны змест. Наш Зміцер

Традыцыі і сучаснасць

Шапавальства

(Заканчэнне. Пачатак у № 7)

«Катрушніцкі лемязень»

Гэта цяпер нават у інтэрнэце можна знайсці інфармацыю пра шапавальства. А даўнейшыя майстры не вельмі ахвотна расказвалі сваё рамяство. Шапавалы з Дрыбінскага раёна нават мову сваю мелі, якая складалася не толькі з прафесійных дыялектаў, а была абсалютна незразумелай для недасведчаных. Каля тысячы патаемных, не проста дыялектных словаў і выразаў, складалі прафесійны гавар, своеасаблівы слэнг. Недасведчаня нават сэнсу размовы шапавалаў зразумець не маглі. Так майстры сакрэты свайго рамяства захоўвалі, а яшчэ пад час вандровак па вёсках іншым разам і гаспадароў-заказчыкаў, якія не надта гасціннымі былі, маглі абдурыць.

Супрацоўнікамі Дрыбінскай раённай бібліятэкі быў сабраны і выдадзены так званы «Катрушніцкі лемязень» – слоўнік дрыбінскіх шапавалаў. Паводле запісаў Е.Р. Раманава, лексічны склад яго налічваў каля 915 словаў і ахопліваў 13 паняццёвых групаў. Дарэчы, сама назва рамяства «шапавальства» і прафесія «катрушнік» таксама з ліку гэтых патаемных словаў.

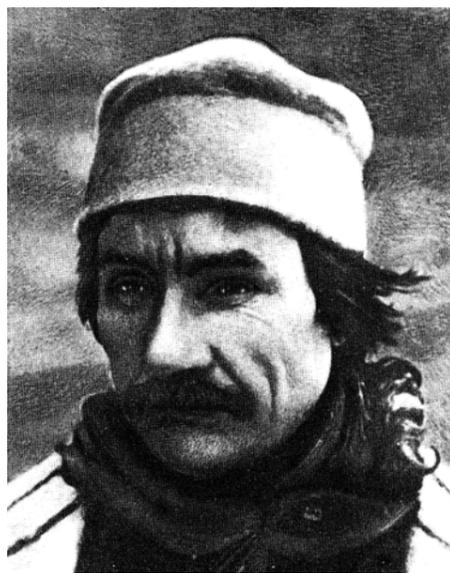
Гэтыя адмысловыя выразы і патаемныя раней словы і сёння ведаюць ды выкарыстоўваюць прафесіяналы, майстры-рамеснікі, што працуюць на Дрыбіншчыне. Там шапавальства – адмысловы брэнд, які прыцягвае турыстаў, бо не паўсюль жа можна пабачыць, як валяюць валёнкі ці шапку-магерку.

Магерка, брыль і рукавіцы

У XVI–XIX стагоддзях магерку, ці маргелку, – мужчынскі галаўны ўбор, распаўсюджаны па ўсёй тэрыторыі Беларусі, мужчыны насілі круглы год. Фасоністая, фарсістая шапка, якая лічылася неад'емнай часткай мясцовага гарнітура, рабілася дрыбінскімі шапаваламі двух відаў: паўдвайнай і двайнай, гэта значыць, загорнутая да паловы вышыні і акалыш шапкі шчыльна прылягаў да верху, а ў другім выпадку ён даходзіў да самага краю. Магеркі былі лямцавыя (валяныя з воўны) ці сшытыя з чатырох кавалкаў тоўстай валянай тканіны. Іх рабілі вышыняй 15–20 см белага, шэрага, карычневага і чорнага колераў у форме ўсечанага конуса.

Вельмі запатрабаванымі былі вырабы для конскай збруі – лямцы. Без іх нельга было запрэгчы каня, бо яны ўмацоўваліся ў хамуты.

Валяныя лямцавыя брылі насілі ў любую пару года. Формай і памерамі яны былі падобныя да саламяных, толькі лініі пераходу ў іх больш мяккія, пластычныя,

Селянін у магерцы. Вёска Заходы Шклоўскага раёна. Пачатак XX ст.

а аздабленне больш сціплае. Сёння такія капелюшы вельмі запатрабаваныя ў парылках аматарамі лазні.

Рукавіцы рабілі з ваўняных нітак, якія майстар намотваў на драўлянае кола, а потым шыдэлкам (кручком) звязваў іх так, як вязалі сурвэткі ці шалікі. Пасля гэтага рукавіцу валялі і яна становілася вельмі шчыльнай, цёплай. Але больш вядомыя на Дрыбіншчыне рукавіцы з двума ці трыма пальцамі, якія называлі «сподкі». Па тэхналогіі іх выраблялі, як валёнкі, аднак зрабіць такія рукавіцы мог толькі адмысловы спрактыкаваны майстар.

Брыль лямцавы. Падзвінне

Вяртанне да вытокаў

Такія майстры ёсць і ў сталіцы. У цэнтры старога горада, Траецкім прадмесці, у мастацкай галерэі «Славутасць» можна пазнаёміцца з (нельга сказаць – з вырабамі) мастацкімі творамі маладой таленавітай мастачкі, мастака-дызайнера Алены Аляксеевай. На аўтарскай выстаўцы і вопратка, і абутак, і шалікі, і кветкі, а яшчэ і вытанчаная мастацкая вышыўка. Гэта сапраўды высокая мода ў творчасці таленавітага майстра. Рэчы гэтыя, можна сказаць, бяспячныя. І сапраўды, воўна – з Прыбалтыкі прывезеная, а валяне, шапавальства – справа зусім не жаночая, бо так трэба біць-малаціць тую воўну, каб лямец атрымаўся, што і рукі, і плечы, і спіна адымаецца. Нездарма ж даўней толькі мужчыны шапавальствам і, дарэчы, саломаліцтвам займаліся. А цяпер усё пад сілу і нам, жанчынам.

У міжсезонне перад надыходам зімы нават гараджане ў халодных кватэрах абуваюць валёнкі. З прылаўкаў размятаюць валёнкі Смілавіцкай фабрыкі, хоць яны і цвёрдыя ды мулккія. Некаторыя модніцы ўжо і па вуліцы разгультваюць у ёменькіх расшытых валёначках. Таму можна смела канстатаваць, што шэрсцябітны абутак, валёнкі папулярныя і запатрабаваныя і сёння, а майстры-шапавалы будуць мець заробак.

Аднак, каб шапавальства развівалася, трэба мець спецыялізаваныя фермы і разводзіць авечак, пажадана раманаўскай пароды. А яшчэ воўну неабходна перапрацоўваць. Некалі былі спецыяльныя прадпрыемствы, дзе воўну часалі. Зараз іх на пальцах пералічыш. І зразумела, неабходна падтрымліваць, заахвочваць

Алена Аляксеева

майстроў, вучыць моладзь. Вось гэтым і займаюцца на Магілёўшчыне, у прыватнасці, у Дрыбінскім раённым гісторыка-этнаграфічным музеі. Там дзейнічае аматарскае аб'яднанне «Шапавал», у якое ўваходзяць мясцовыя майстры Любоў Ціханова, Стэфан Багданаў, Рыгор Цыганкоў, Анатоль Міхееў, а таксама навучэнцы Дрыбінскай сярэдняй школы.

Алена Мікалаеўна Рабкавец, дырэктар Дрыбінскага гісторыка-этнаграфічнага музея разам

з навуковым супрацоўнікам музея Таццянай Міхайлаўнай Чараповіч, майстрыхай-шапавалам прадстаўлялі тэхналогію валяльнай тэхнікі – шапавальства на разгляд Беларускай рэспубліканскай навукова-метадычнай рады

па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны пры Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь для надання ганаровага статусу гісторыка-культурнай каштоўнасці гэтаму рэдкаму зараз і ўнікальнаму промыслу.

Валёнкі і вопратка зробленыя Аленай Аляксеевай

Сябра аматарскага аб'яднання «Шапавал» Любоў Ціханова

Ёсць надзея, што такое арыгінальнае традыцыйнае рамяство, як шапавальства, не знікне і набудзе новы імпульс і ўваабленне ў творах маладых майстроў, бо сапраўднае мастацтва вечнае, а творчасць народная заўжды мае працяг.

Галіна СУША
Фотаздымкі аўтара

У тэатры «Зніч»

Сакавіцкі рэпертуар Беларускага паэтычнага тэатра аднаго акцёра «Зніч» пачне 1 сакавіка двума спектаклямі. А 15 гадзіне маленькія глядачы пабачаць мнааспектакль «Мой Маленькі прынец» паводле казачнай аповесці Антуана дэ Сент-Экзюперы і вершаў Беранжэ ў перакладзе Ніны Мацяш. Выканаўца – артыстка Раіса Астразінава. Увечары адбудзецца паэтычны мнааспектакль «Красёны жыцця». Пастаноўка, заснаваная на фрагментах паэмы Якуба Коласа «Новая зямля», пудоўна дапоўненая народнай музыкай і песняй кампазітара Алега Залётнева.

На 2 сакавіка запланаваная прэм'ера мнааспектакля «Пяюць начлежнікі» паводле твораў Змітрака Бядулі. Загалоўны твор вызначае тэму спектакля – «аб жыцці кожнага чалавека, які прыходзіць у гэты свет», аб ягонай непаўторнай песні. Выканаўца – Галіна Дзягілева, у пастаноўцы гучыць музыка гуртоў «Стары Ольса», «Гуды» і «Палескія песні».

Лялечны мнааспектакль «Граф Глінскі-Папялінскі» паводле казкі Артура Вольскага пройдзе 3 сакавіка а 14 гадзіне. Гэта незвычайная гісторыя хлопца Марціна і ката Максіма, аздобленая музыкай Алега Залётнева. Выканаўца – Вячаслаў Шакаліда.

5 сакавіка а 15 гадзіне дзеці пабачаць яшчэ адзін лялечны мнааспектакль – «Пра ката Сафрона і пеўніка Андрона», створанага паводле п'есы Лявона Мікіты. Артыст Леанід Сідаровіч раскажа маленькім глядачам пра пошукі сяброў катом Сафронам, якога з дому выгналі злая Мачыха.

Увечары таго ж дня артыстка Галіна Дзягілева запрашае на паэтычны мнааспектакль «Мне сняцца сны аб Беларусі». Ён складзены з малавядомых і не друкаваных пры жыцці Янкі Купалы вершаў, звестак з біяграфіі, дакументаў і лістоў.

15 сакавіка а 15 гадзіне пачнецца мнааспектакль-сустрэча паводле твораў Артура Вольскага «Вясёлая карусель». Артыстка Ларыса Горцава правядзе глядачоў на «чароўнай каруселі» па творах гэтага пісьменніка.

Таго ж дня ўвечары – мнааспектакль «Нобіль – барвяны ўладар», створаны паводле аповесці Уладзіміра Караткевіча «Свая легенда». Глядачы прапануецца апынуцца ў сярэдзінчых і яшчэ раз задумацца над неўміручасцю нашага краю. Выканаўца – заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Уладзімір Шэлестаў.

Вечаровыя пастаноўкі пачынаюцца а 19-й гадзіне. Спектаклі адбываюцца ў тэатральнай зале культурнага цэнтру касцёла Св. Сымона і Св. Алены ў Мінску. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па тэлефоне ў Мінску (017) 331-75-53.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 7

Уздоўж: 4. Свянцаны. 6. Мальдзіс. 9. Камаі. 10. Роса. 11. Драздовіч. 14. Івянец. 15. Браце. 16. Певень. 19. Матыў. 20. Сонца. 23. Венчык. 24. Цёплы. 26. Жыўчык. 30. «Катэхізіс». 32. Рукі. 33. Біткі. 34. Беларусь. 35. Палачане.

Упоперак: 1. Сякера. 2. Альбін. 3. Узвод. 4. Стаповіч. 5. Явар. 7. Старонка. 8. Дудка. 12. Медытацыя. 13. Семінарыя. 17. Доўжа. 18. Вясна. 21. Хлеббароб. 22. Глыбокае. 25. Пахіл. 27. Хаўрус. 28. Мікола. 29. Школа. 31. Ліра.

Марозная і снежная зіма –
радасць дзецям і рыбакам

Фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

Статыстыка за мінулы год

Мы часта чуем і гаворым, што трэба вучыцца на чужых памылках. Але ўсё роўна гэтыя памылкі паўтараем і, на жаль, нашая бесклапотнасць заканчваецца трагедыяй.

Так, у 2009 годзе на пажарах і надзвычайных сітуацыях у Мінску загінула 37 чалавек, з іх – 1 дзіця (у 2008 годзе – 35), а асноўная прычына гібелі людзей – неасцярожнае абыходжанне з агнём у час курэння.

У 2009 годзе ў Мінску адбылося 685 пажараў (у 2008 годзе – 688), 358 з якіх у жылым сектары. У час пажараў і надзвычайных сітуа-

цыяў у сталіцы за 2009 год былі траўмаваныя 65 чалавек.

Найбольш распаўсюджаныя прычыны пажараў:

- неасцярожнае абыходжанне з агнём – 247 пажараў;
- парушэнне правілаў эксплуатацыі электрасетак і электраабсталявання – 133 пажары;
- падпалы – 112 пажараў.

Мы ж нагадваем, што найбольш эфектыўным сродкам папярэджання аб пажары з'яўляецца аўтаномны пажарны апавяшчальнік (АПІ).

Асцярожна, ледзяшы!

Сонца стала ярчэй, пачаў раставаць снег, а ледзяшы, што звисаюць з дахаў, становяцца сапраўднай пагрозай для жыцця людзей. Нават вядомы выпадкі смерці.

Таму неабходна быць асцярожнымі: – перамяшчайцеся па знешнім баку тратуараў, каб не трапіць пад удар ледзяшоў;

– пачуўшы апераджальны крык, адбяжыце ад дома ці прытуліцеся да сцяны, галаву закрывіце сумкай ці рукамі.

Калі няшчасны выпадак усё ж здарыўся, акажыце першую медыцынскую дапамогу пацярпеламу.

Вольга ЦЫНКЕВІЧ, інспектар ЦРАНС

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

КАРОБКА – 1) традыцыйная прылада для зімовай лоўлі рыбы, пераважна ўюноў (называлася таксама кош, дух, рэшата). Устанаўлівалі ў спецыяльна высечаных палонках, якія разам з каробкай закрывалі галінкамі, сенам і снегам, каб вада ў палонцы не замярзала. Лоўля рыбы каробкаю была пашыраная на Палессі; 2) ёмістасць для ручной сяўбы; тое, што і сявенька; 3) ёмістасць для захоўвання і пераноскі зерня, крупаў ды інш. сыпучых рэчываў.

Каробкі. Вёска Славінск
Петрыкаўскага раёна

КАРОБКА – від плыта на Нёмане і Віліі ў XIX ст. для перавозкі прадуктаў і тавараў. Складалася з трох звёнаў даўжынёю да 25 м (т.зв. лава). На звязаны рад бярвёнаў клалі ўпоперак тонкія брусы (навоі), на іх удоўж тры жэрдкі (повязі), потым зноў упоперак – калодкі (падвалкі), зверху расцілалі рагожу. Лаву накрывалі лубяным дахам і называлі кладоўкай (шафарнай). Тры шафарні, звязаныя паміж сабою пнянковымі вяроўкамі (канатамі), утваралі каробку. Грузападымальнасць яе 64–80 т.

КАРОМЫСЕЛ, каромысла – тоўстая драўляная палка, прама я ці выгнутая, з падвешанымі кручкамі або з выемкамі на канцах

для пераносу на плячах вёззэр з вадой і інш. грузаў. Лакальная назва насілы.

КАРСКІ Сяргей – беларускі этнограф і фалькларыст канца XIX ст. Даследаваў побыт і культуру беларусаў Віленскай губерні, пераважна Ашмянскага павета. Друкаваўся ў газеце «Віленский вестник» і інш. У артыкулах «Народныя беларускія вяселлі ў Ашмянскім павеце Віленскай губерні» (1888), «Эканамічны побыт беларусаў Віленскай губерні», «Сямейны побыт беларусаў Віленскай губерні», «Дажынкi», «Каляндарныя святы ў беларусаў Віленскай губерні», «Вялікдзень у беларусаў Віленскай губерні» (усе 1891) і інш. падрабязна разглядаў вытворчую дзейнасць, промыслы, рамёствы, жыллё, адзенне, сямейны побыт, вясельныя і каляндарныя абрады, святы і песні беларусаў.